

ІГНАТЧЕНКО І. Г.,

кандидат юридичних наук, кандидат
мистецтвознавства,
доцент кафедри адміністративного права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 342 951: 351.82

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.22>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ТА ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ НА СВОБОДУ ДУМКИ, СОВІСТІ, РЕЛІГІЇ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано актуальні проблеми механізму адміністративно-правового регулювання прав на свободу думки, совісті, релігії в Україні.

Зазначено, що юридичні механізми гарантування, захисту та реалізації прав на свободу думки, совісті та віросповідання набувають особливого значення, оскільки останні традиційно розглядаються як складові *forum internum* – внутрішнього святилища людини (розуму), де формується, набуває остаточного вигляду і застосовується здатність мислити. Натомість, зовнішній аспект цих прав – *forum externum* – розуміється як свобода виявляти свої переконання зовні.

Підкреслено, що державному, в тому числі законодавчому, регулюванню може підлягати тільки зовнішній аспект прояву зазначених прав, тоді як їх внутрішній зміст передбачає гарантування і захист суверенного права людини на свободу думки, совісті та релігії з боку держави.

Зацентроване питання про створення принципово нової моделі державно-конфесійних відносин за принципом «людиноцентризму» і верховенства права, пріоритету прав і свобод громадян у цій царині, яка базується на рівноправному партнерстві держави та церкви та встановленні ефективних юридичних механізмів захисту та гарантування цих прав. Зазначено, що це потребує визначення поняття та складових елементів зазначеного механізму на підставі вивчення міжнародних стандартів у сфері свободи думки, совісті та релігії та досягнень адміністративно-правової науки, а також практичного досвіду публічного адміністрування в Україні у зазначеній площині.

Окреслено ознаки сучасної моделі державно-конфесійних відносин, яка полягає в тому, що держава і церква визнаються як рівноправні суб'єкти державно-церковних відносин, кожен з яких діє в сфері своєї компетенції. При цьому релігійні організації діють в правовому полі держави, а держава не втручається в канонічно визначені справи церкви, забезпечуючи свободу релігії, свободу соціально значущої діяльності церкви та сприятливі умови її морально-просвітницької роботи.

Надано визначення і характеристику основних (органічних) та факультативних (додаткових) елементів (складових) досліджуваного механізму.

Зроблено висновки стосовно того, що механізм адміністративно-правового регулювання захисту та гарантування прав людини на свободу думки, совісті, релігій – процес, що складається з декількох стадій: регламентації суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, реалізації (фактичного використання) останніх.

Ключові слова: права людини на свободу думки, совісті, релігії, механізм адміністративно-правового регулювання, державно-конфесійні відносини, публічне адміністрування у сфері захисту та гарантування свободи думки, совісті, релігії, правові норми, юридичні факти, акти реалізації норм права.

Ihnatchenko I. G. Actual problems of the mechanism of administrative and legal regulation of the protection and guarantee of the rights to freedom of thought, conscience, and religion in Ukraine

The article analyses the current problems of the mechanism of administrative and legal regulation of the rights to freedom of thought, conscience, and religion in Ukraine.

It is noted that the legal mechanisms of guaranteeing, protecting and realizing the rights to freedom of thought, conscience and religion are of particular importance, since the latter are traditionally considered as components of the forum internum – the inner sanctuary of a person (mind), where the ability to think is formed, takes on its final form and is used. Instead, the external aspect of these rights – forum externum – is understood as the freedom to express one's beliefs externally.

It is emphasized that only the external aspect of the manifestation of these rights can be subject to state, including legislative, regulation, while their internal content involves the guarantee and protection of the sovereign human right to freedom of thought, conscience and religion by the state.

The focus is on the creation of a fundamentally new model of state-confessional relations based on the principle of "people-centeredness" and the rule of law, the priority of the rights and freedoms of citizens in this area, which is based on the equal partnership of the state and the church and the establishment of effective legal mechanisms for the protection and guarantee of these rights. It is noted that this requires the definition of the concept and constituent elements of the specified mechanism based on the study of international standards in the field of freedom of thought, conscience and religion and achievements of administrative and legal science, as well as practical experience of public administration in Ukraine in the specified area.

The definition and characteristics of the main (organic) and optional (additional) elements (components) of the studied mechanism are given.

Conclusions were made regarding the fact that the mechanism of administrative and legal regulation of protection and guarantee of human rights to freedom of thought, conscience, and religion is a process consisting of several stages: regulation of social relations, emergence of subjective rights and legal obligations, implementation (actual use) of the latter.

Key words: human rights to freedom of thought, conscience, religion, mechanism of administrative and legal regulation, state-confessional relations, public administration in the field of protection and guarantee of freedom of thought, conscience, religion, legal norms, legal facts, acts of implementation of legal norms.

Вступ. На сучасному етапі розвитку цивілізації концепція захисту прав людини має безпосереднє відношення практично до всіх сфер не тільки державної діяльності, а й суспільного та приватного життя у суспільстві. Різноманітність різних установ, покликаних вирішувати питання реалізації та захисту прав людини, що відображає сучасну реальність. Діяльність релігійних та громадських організацій, засобів масової діяльності інформації, неурядових формувань є безпосередньо пов'язаною з багатьма питаннями захисту прав людини, так само як і діяльність органів публічного адміністрування, судів та інших державних структур. В цьому сенсі не є виключенням й сфера державно-конфесійних відносин.

Юридичні механізми гарантування, захисту та реалізації прав на свободу думки, совісті та віросповідання набувають особливого значення, оскільки останні традиційно розглядаються як складові *forum internum* – внутрішнього святилища людини (розуму), де формується, набуває остаточного вигляду і застосовується здатність мислити. Тобто тут спрацьовує найвідоміша теза філософа Рене Декарта «*Cogito ergo sum*» – «Мислю, отже існую», яка означає, що «свобода думки» необхідна для збереження гідності, суб'єктності та існування людини [1, с. 262].

Як зазначено у ст. 18 Загальної Декларації прав людини, п.1 ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та п.1 ст. 1, Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань, свобода думки визнається як одне з трьох окремих, але рівних прав у рамках права на свободу «думки, совісті та релігії» або переконань [2, с. 3].

Таким чином, у змісті означених прав прийнято розрізняти два аспекти (а) внутрішній – *forum internum* та (б) зовнішній – складові *forum externum*. Допоки свобода думки, совісті та релігії залишається всередині людини, таке право є абсолютним. На державу покладено негативне зобов'язання щодо невтручання в таке право. У свою чергу *forum externum* розуміється як свобода виявляти свої переконання зовні [3, с. 3]. Державному, в тому числі законодавчому, регулюванню може підлягати тільки зовнішній аспект прояву зазначених прав, в аспекті правовідносин між органами публічного адміністрування та громадянами (миряними), релігійними організаціями, тоді як їх внутрішній зміст передбачає гарантування і захист суверенного права людини на свободу думки, совісті та релігії з боку держави.

Тому наразі постає питання про створення принципово нової моделі державно-конфесійних відносин за принципом «людиноцентризму» і верховенства права, пріоритету прав і свобод громадян у цій царині, яка базується на рівноправному партнерстві держави та церкви та встановленні ефективних юридичних механізмів захисту та гарантування цих прав. Це потребує визначення складових елементів зазначеного механізму на підставі вивчення міжнародних стандартів у сфері свободи думки, совісті та релігії та досягнень адміністративно-правової науки, а також практичного досвіду публічного адміністрування в Україні у зазначеній площині. Питання створення такої якісно нової моделі державно-конфесійних відносин наразі постає особливо гостро в умовах воєнного стану, бо виникають певні загрози національній безпеці України, пов'язані, приміром, з діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора тощо.

Принципова новація сучасної моделі державно-конфесійних відносин полягає в тому, що держава і церква визнаються як рівноправні суб'єкти державно-церковних відносин, кожен з яких діє в сфері своєї компетенції. При цьому релігійні організації діють в правовому полі держави, а держава не втручається в канонічно визначені справи церкви, забезпечуючи свободу релігії, свободу соціально значущої діяльності церкви та сприятливі умови її морально-просвітницької роботи [4].

Дослідженню питань забезпечення, гарантування та реалізації прав на свободу думки, совісті та релігії в аспекті державно-конфесійних відносин у різні часи приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як-от: В. Борисова, Д. Вовк, І. Дахова, А. Ковбан, Ю. Крищенко, О. Лаврик, Х. Манжалій, О. Мельничук, Д. Миронович, Ж. Нео, В. Піддубна, А. Радченко, І. Рябко, Г. Сергієнко, Ч. Тейлор, Ж. Чевичалова, М. Червенкова, В. Чернописька, С. Ферарі, В. Фучеджі, Ю. Цветкова, А. Шпомер, Р. Щокін та ін.

Водночас, інші дослідники вивчали проблеми взаємозв'язку загальних права людини та державного суверенітету, державно-приватного партнерства у сфері безпеки в умовах протидії COVID-19 та збройної агресії в Україні в адміністративно-правовому аспекті, серед них: І. Бойко, Ю. Георгієвський, Ігнатченко І., Маслова І., Ю. Мех, І. Костенко, О. Солов'йова, В. Сьоміна, О. Червякова [5: 6].

Незважаючи на вагомий вклад дослідників у вивчення проблем адміністративно-правового захисту та гарантування прав людини на свободу думки, совісті, релігій, слід пере-

осмислити адміністративно-правовий механізм та його складових з огляду формування принципово нової моделі державно-конфесійних відносин в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є формулювання поняття та складових елементів адміністративно-правового механізму гарантування та захисту прав на свободу думки, совісті та релігії з урахуванням положень норм міжнародного права та новел сучасної моделі державно-конфесійних відносин в Україні, що формується наразі на підставі державно-приватного партнерства держави та релігійних організацій, з позицій адміністративного права.

Результати дослідження. Говорячи про юридичні механізми захисту та гарантування прав людини у сфері свободи думки, совісті та релігії, слід зазначити, що останні здійснюються як публічно, так і у приватному порядку. Загалом, за кожною особою, яка сповідує релігію або певні переконання визнаються всі універсальні права та свободи людини, які згодом знаходять своє відображення в різних сферах суспільного життя. Це потребує створення системи ефективних механізмів та практики правового захисту фізичних та юридичних осіб у сфері державно-конфесійних відносин, що у свою чергу сприяє становленню правової держави та підвищенню якості реалізації відповідних прав та свобод кожної людини, у тому числі осіб, які сповідують певну релігію чи переконання, а також не сповідують жодну.

Під правовим регулюванням слід розуміти здійснюваний державою за допомогою права і сукупності правових засобів вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, юридичного закріплення, охорони й розвитку в інтересах людини, суспільства і держави [7, с. 40]. Не є виключенням і сфера державно-конфесійних відносин.

Тобто мова йде про створення особливого механізму адміністративно-правового регулювання у досліджуваній сфері, який можна розглядати з позицій існування його обов'язкових (органічних) і факультативних (додадкових) елементів (складових). Слід зазначити, що сама категорія «механізм правового регулювання» виникла в рамках загальної теорії права для відображення руху, функціонування правової норми. Таким чином, можна стверджувати, що адміністративно-правові норми самі по собі статичні, а в рух вони приводяться саме за допомоги механізму адміністративно-правового регулювання, який їм надає динаміки [8, с. 32]. Тобто мова йде про створення особливого механізму адміністративно-правового регулювання у досліджуваній сфері, який можна розглядати з позицій існування (а) його обов'язкових елементів (складових): (1) норм права (міжнародного та національного); (2) юридичних фактів, що породжують юридичні наслідки (виникнення, зміну чи припинення певних державно-конфесійних відносин); (3) актів реалізації норм права (дотримання, виконання, використання, застосування); (4) державно-конфесійних правовідносин; (б) факультативних (функціональних) елементів цього механізму до яких слід віднести: (1) правову свідомість; (2) правову культуру; (3) законність; (4) акти тлумачення норм права.

Першим і фундаментальним органічним елементом описуваного механізму, який буде проаналізовано в цій статті є норми права (міжнародного та національного) у сфері свободи думки, совісті та релігії.

Система прав релігійних організацій, що входять у їхній адміністративно-правовий статус, залежно від змісту представлена кількома блоками. Перший блок складають права, що формуються в силу реалізації статутної діяльності та гарантовані нормами адміністративного права. Другий блок стосується прав, що реалізуються в порядку здійснення публічно-сервісної діяльності органів публічного управління, отримання адміністративно-правових послуг релігійними організаціями від органів публічного управління, пов'язані з участю цих інституцій у сфері публічного управління, у громадському житті. Третій блок охоплює права, що пов'язані з адміністративно-правовим захистом таких релігійних організацій судовими, правоохоронними органами та органами публічного управління [9, с. 4].

Ці права закріплені у відповідних нормах міжнародного права та вітчизняного законодавства про свободу думки, совісті та релігії. Боротьба за свободу віросповідання триває багато століть, результатом чого з'явилися незлічені і трагічні конфлікти. Двадцяте століття стало свідком кодифікації спільних цінностей, що стосуються свободи на віросповідання, хоча гострота зіткнень не ослабла й наразі, особливо в умовах воєнного стану в Україні.

Сучасне розуміння права на свободу совісті та свободу віросповідання ґрунтується не тільки на багатій та змістовній історії його розвитку, але має значну практику як на міжнародному, так і регіональному рівнях. Мова йде про те, що означене право є одним з фундаментальних прав, які закріплені у каталогах прав людини у багатьох міжнародних документах, які ратифіковані в Україні і входять до системи її законодавства або визнані державою «де-факто».

Серед таких документів слід особливо відзначити: (а) Загальну декларацію прав людини (ст.1, ст.18) [10]; (б) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 18) [11]; (в) Декларацію про усунення всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань [12]; (г) Декларація про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин [13]; (д) Зауваження загального порядку Комітету з прав людини ООН № 22 [1]; (е) Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 9) [14] тощо.

Хоча права людини є індивідуальними, в цих документах також закріплюються певні права, властиві державам, релігійним установам, батькам, законним опікунам, дітям та групам осіб. Подальшому уточненню та роз'ясненню підлягають такі важливі аспекти, як зокрема: (1) національне право про релігію щодо міжнародного права; (2) реєстрація релігійних організацій та подібні закони; (3) преса та релігія; ставлення релігії до держави, тощо. Таким чином, мова йде про поступове формування чіткого механізму захисту свободи думки, совісті та свободи механізму захисту свободи совісті та свободи віросповідання, що у свою чергу вимагає з'ясування питання співвідношення всіх елементів цього механізму і, зокрема, визначення способів захисту порушених прав.

Міжнародно-правовий механізм захисту порушених прав узгоджується з конституційно правовим механізмом, що розуміється як система: (1) державної влади, органів публічної адміністрації, функцією якої є захист прав людини, (2) процедури такого захисту, (3) конституційних прав людини на захист, що реалізується з допомогою держави відповідно до цієї процедури.

Усвідомлення в Україні змісту права на свободу совісті та свободу віросповідання в його новому вимірі почало активно формуватися й еволюціонувати за часи незалежності і відбувалося разом із становленням і розвитком вітчизняного законодавства у цій галузі. Слід зазначити, що враховуючи приєднання України до основних міжнародно-правових актів, які містять зобов'язання щодо захисту свободи совісті та свободи віросповідання, шляхом їх ратифікації, внаслідок якої вони стали частиною національного законодавства (ст. 9 Конституції України), цей процес відбувається під безпосереднім впливом останніх.

Верховна Рада України 23 квітня 1991 року прийняла Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», яким в Україні було започатковано нову законодавчу базу у цій галузі. Завданнями цього Закону є: гарантування права на свободу совісті громадянам України та здійснення цього права; забезпечення відповідно до Конституції України, Декларації про державний суверенітет України та норм міжнародного права, визнаних Україною, соціальної справедливості, рівності, захисту прав і законних інтересів громадян незалежно від ставлення до релігії; визначення обов'язків держави щодо релігійних організацій; визначення обов'язків релігійних організацій перед державою і суспільством; подолання негативних наслідків державної політики щодо релігії і церкви; гарантування сприятливих умов для розвитку суспільної моралі і гуманізму, громадянської злагоди і співробітництва людей незалежно від їх світогляду чи віровизнання [15].

Наразі цей процес триває. Потреба як в прийнятті нових нормативних актів з питань державно-церковних відносин, так і в змінах та доповненнях до чинних законодавчих актів з цих питань, включаючи вказаний базовий закон не відпала. Поряд цим існує невідкладна потреба і в тому, щоб чинне законодавство про свободу совісті і релігійні організації використовувалось більш чіткіше і повніше на підставі положень Конституції України, зокрема: (а) ст.15, де закріплено, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності (свобода думки); (б) ст.35, яка проголошує, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання.

Другим необхідним елементом цього механізму є юридичні факти або фактичні склади, що породжують юридичні наслідки (виникнення, зміну чи припинення певних державно-конфесійних відносин). За наявності або відсутності зв'язку певного факту з волею та свідомістю учасників державно-конфесійних відносин вони поділяються на дії та події. У свою чергу дії можуть бути як правомірними (прийняття статуту (положення) релігійної організації на загальних зборах віруючих громадян або на релігійних з'їздах, конференціях, подання заяви та статуту (положення) на реєстрацію до обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій [15, ст. 12, ст. 14] зміна конфесійної приналежності релігійної громади тощо), так і неправомірними (втручання релігійної у діяльність інших релігійних організацій, в будь-якій формі проповідування ворожнечі, нетерпимості до невіруючих і віруючих інших віросповідань [15, ст. 5] тощо).

Подіями вважаються ті юридичні факти, які не залежать від волі та свідомості суб'єктів державно-конфесійних відносин. Серед них можна виділити: (а) прийняття нових [16] та внесення змін до вже діючих законодавчих та інших нормативно правових актів у сфері діяльності релігійних організацій [17]; (б) соціально-політичні події, по'язані наразі з введенням воєнного стану та загрозами національній безпеці України, пов'язаними з діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора [4]; (в) внутрішні події, які відбуваються у межах самої релігійної організації чи вирішення питання церковного устрою (смерть керівника релігійної громади, Томос Синоду Вселенського патріархату про автокефалію Православної церкви України тощо).

Третім обов'язковим елементом адміністративно-правового механізму реалізації та гарантування свободи думки, совісті, релігії є акти реалізації норм права, серед яких є такі: (а) дотримання (дотримання встановлених законом вимог щодо документів, які подаються на реєстрацію статуту релігійної громади до обласних воєнних адміністрацій); (б) виконання (виконання громадянами своїх конституційних обов'язків незалежно від релігійних переконань); (в) використання (право на заміну виконання одного обов'язку іншим з мотивів переконань, що допускається лише у випадках, передбачених законодавством України); (г) застосування.

Останнє полягає у практичному вирішенні конкретних питань шляхом прийняття уповноваженим суб'єктом публічної адміністрації у сфері державно-конфесійних відносин обов'язкових до виконання індивідуальних юридично-владних рішень (актів) відповідно до вимог матеріальних та процесуальних норм шляхом вирішення адміністративних справ видання індивідуальних правових актів та надання адміністративних послуг. Наразі прикладом такої діяльності може бути реєстрація статутів (положень) релігійних громад Обласними воєнними адміністраціями і видача відповідних розпоряджень їх голів, реєстрація статутів (положень) релігійних центрів, управлінь, монастирів, релігійних братств, місій та духовних навчальних закладів Державною службою етнополітики та свободи совісті України, діяльність якої спрямовується через міністра культури та інформаційної політики України з отриманням одержувачем однієї копії наказу Міністерства культури та інформаційної політики України про реєстрацію статуту (положення) релігійної організації (змін до них), що засвідчена у встановленому порядку, та двох екземплярів статуту (положення) з відміткою про їх реєстрацію [15, ст. 14]. Отже, релігійні організації проходять легалізацію в порядку та в органах, визначених Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», після чого звертаються до державного реєстратора для включення їх до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та отримання свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи [18]. Тут важливо підкреслити, що прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» [19], зокрема в частині її принципів, що у свою чергу є принципами належного урядування, ставлять пед органами публічної адміністрації у сфері етнополітики та свободи совісті чіткі орієнтири подальшого удосконалення їх діяльності.

Останнім елементом дослідженого механізму є державно-конфесійні правовідносини, суб'єктами яких є з одного боку означені вище суб'єкти владних повноважень (публіч-

ної адміністрації), якими є органи виконавчої влади та правоохоронні органи (Національна поліція в особі Департаменту захисту інтересів суспільства і держави, Служба безпеки України), а з іншого громадяни (миряни) та релігійні організації. Тут важливо підкреслити, що ці відносини повинні відбуватися виключно у правовому полі, забезпечуючи розумний баланс між інтересами держави і суспільства, особливо у питання захисту прав на свободу думки, совісті та релігії. Такі відносини можна охарактеризувати як публічно-правові. Тому не зовсім зрозумілим є віднесення розгляду правових спорів (конфліктів), які виникають з подібних відносин, до юрисдикції цивільних судів, у порядку, передбаченому цивільно процесуальним законодавством України [15, ст. 15]. Також є незрозумілою позиція законодавця з приводу правосуб'єктності релігійних організацій, статuti (положення) яких втратили чинність у частині, якою визначається повна офіційна назва релігійної організації (об'єднання) в разі невнесення передбачених законом змін до своєї офіційної назви та неподання відповідних змін до свого статutu (положення) на реєстрацію у разі, якщо остання безпосередньо або як складова частина іншої релігійної організації (об'єднання) входить до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України [17]. Судова практика з цих питань є суперечливою, як з огляду на юрисдикцію суду, який повинен розглядати подібні справи, так і з огляду на вирішення питань, наприклад, внесення змін до статutu (положення) відповідної організації у разі смерті її керівника, інших питань.

До факультативних (функціональних) елементів цього механізму слід віднести: (а) правову свідомість; (б) правову культуру; (в) законність; (г) акти тлумачення норм права. Ці елементи мають можливість якісно змінити механізм адміністративно правового регулювання, вони суттєво впливають на його надійність [8, с. 33]. У світлі свободи думки, совісті та релігії останні формуються і набувають певних особливостей в силу *forum internum*, як складової внутрішнього змісту досліджуваної сфери прав людини, що потім знаходить свій вияв у *forum externum*, тобто у практичній площині державно-конфесійних відносин, де реалізується правовий статус релігійних організацій. Так, приміром, релігійні переконання людини досить вагомо впливають на її правосвідомість і правову культуру, адже можна зазначити, що вони фактично формують ці явища в світлі відповідних переконань особистості. Так, наприклад, традиційно вважається, що християнські православні вірування відрізняються певним нігілізмом відносно до офіційно встановлених норм права з боку держави (закон Божий превалює ніби то над законом державним). Проте це не позбавляє громадян (мирян) суворо додержуватися тих обов'язків, які покладаються на них з боку держави та суспільства, які закріплені в Конституції та законах України.

Законність в цьому плані розуміється як режим дотримання правил, які встановлені нормами права і які передбачають обов'язок всіх суб'єктів державно-конфесійних відносин діяти у правовому полі – *forum externum*, при абсолютному невтручанні держави у сферу *forum internum*.

Акти тлумачення норм права сприяють встановленню та уточненню змісту норм права з метою їх правильної реалізації. Розрізняють офіційне (з боку спеціально уповноважених органів) і неофіційне тлумачення, включаючи доктринальне, а в нашому випадку, навіть, теологічне.

Саме тому Конституційний Суд України, в аспекті тлумачення ст. 21 закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» вказав, що право на свободу світогляду і віросповідання разом з іншими фундаментальними правами і свободами є основою створення та функціонування демократичного суспільства. Всебічне утвердження і забезпечення цих прав і свобод – головний обов'язок України як демократичної, правової держави (абз. 5 пп.2.1., п.2 мотивувальної частини) [20]. Натомість, приміром, в Україні існує громадська організація «Інститут Держави і Церкви», яка постійно аналізує і коментує державно-церковні відносини у світі та в Україні на своїх сторінках у мережі Інтернет, зокрема у Facebook.

Висновки. Механізм адміністративно-правового регулювання захисту та гарантування прав людини на свободу думки, совісті, релігій – процес, що складається з декількох стадій: регламентації суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, реалізації (фактичного використання) останніх.

Україна є секулярною державою, у якій церква і релігійні організації формально відокремлені від держави. Але це не означає, що останні позбавлені права вступати у публічно-правові відносини на рівні держави, політичної системи або громадянського суспільства. Таким чином, відносини, що виникають у державно-церковній сфері не можуть трактуватися як суто приватно-правові. Тобто відповідним конфесіям не заборонено бути учасниками публічно-правових відносин, в умовах релігійного плюралізму та свобод, демонополізації традиційних релігій та деєтнізації вірувань.

Отже, на сьогодні, зберігається необхідність подальшого з'ясування сучасного змісту механізму захисту свободи думки, совісті та свободи віросповідання. Крім того, законодавство України у цій сфері активно реформується, в тому числі враховуючи виклики часу, пов'язані з воєнним станом в Україні. Така необхідність пояснюється, зокрема, тим, що за роки незалежності Україна стала багатоконфесійною державою, а це – принципово нова ситуація, в якій врахування світового та вітчизняного досвіду захисту свободи думки, совісті та свободи віросповідання може мати велике значення задля збереження міжконфесійної злагоди у країні.

Список використаних джерел:

1. Замечание общего порядка № 22 (1993) о свободе мысли, совести и религии: Комитет ООН по правам человека. *Международные договоры по правам человека*. Т. 1, 27.05.2007. (HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol. I), с. 262-265. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/274/92/PDF/N2127492.pdf?OpenElement>.
2. Промежуточный доклад Специального докладчика по вопросу о свободе религии или убеждений Ахмеда Шахида: Генеральная ассамблея ООН, Семьдесят шестая сессия Пункт 74 b) повестки дня Поощрение и защита прав человека: вопросы прав человека, включая альтернативные подходы в деле содействия эффективному осуществлению прав человека и основных свобод 5 октября 2021 г. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/422/37/PDF/G0842237.pdf?OpenElement>
3. Чевичалова. Ж. В. Свобода думки, совісті і релігії в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (окремі аспекти). *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. 2. С. 1-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2020_2_20.
4. Про загрози національній безпеці України, пов'язані з діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора: Рекомендації слухань Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики Верховної Ради України від 15 червня 2022 року. URL: <https://dcss.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/34367.pdf>.
5. Mekh Y., Georgiievskiy I., Ignatchenko I., Maslova I., Kostenko I. Public-Private Partnership in the Security Sector: Updating in the Conditions of Counteracting the COVID-19 and Armed Aggression in Eastern Ukraine. [*REVISTA DE LA UNIVERSIDAD DEL ZULIA*. Volume: 13, Issue: 37, 2021. P. 347-361.]
6. Boiko, I.V., Mekh, Y.V., Soloviova, O.M., Somina, V.A., Cherviakov, O.B. (2020). Universal human rights and state sovereignty. *International Journal of Criminology and Sociology*, Volume 9, 2020. P. 3014–3022.
7. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [ред.-кол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 5: П-С. 2003. 736 с.
8. Стеценко С. Г. Механізм адміністративно-правового регулювання: сучасні проблемні питання. *Актуальні проблеми держави та права*. 2007. Вип. 35. С. 31-34.
9. Чернописька В.З. Адміністративно-правові гарантії діяльності релігійних організацій в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2021. 486 с.

10. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

11. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

12. Декларация о ликвидации всех форм нетерпимости и дискриминации на основе религии или убеждений: Принята резолюцией 36/55. Генеральной Ассамблеи от 25 ноября 1981 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/relintol.shtml.

13. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин: Прийнято резолюцією 47/135 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text.

14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950 р. Конвенцію ратифіковано Законом № 457/97-ВР від 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

15. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України № 987-XII. від 23 квітня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.

16. Про службу військового капеланства : Закон України № 1915-IX від 30 листопада 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>.

17. Про внесення зміни до статті 12 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України : Закон України № 2662-VIII від 20 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-19#Text>.

18. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України № 755-IV від 15 травня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/755-15#Text>].

19. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-IX#Text>

20. Рішення у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) від 8 вересня 2016 року № 6-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-16>.

